

رابطه‌ی صله‌ی رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلبستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال

باقر غباری بناب^۱

دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

مجید بحرینیان

دانشیار دانشکده پزشکی دانشگاه شهید بهشتی

دریافت مقاله: ۹۰/۷/۴ پذیرش مقاله: ۹۰/۱۲/۱

چکیده

زمینه و هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه‌ی بین صله‌ی رحم و دلبستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال می‌باشد.

روش: برای انجام تحقیق حاضر ۱۲۰ دانشجوی رشته تحصیلی روان‌شناسی و علوم تربیتی از دانشگاه تهران به شیوه نمونه‌گیری تصادفی از بین گروه‌های آموزشی دانشکده انتخاب شده، پرسشنامه‌های سبک‌های دلبستگی به والدین، مقیاس دلبستگی بزرگسالان و مقیاس صله‌ی رحم به آنان داده شد تا تکمیل نمایند. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی و رگرسیون چندگانه نشان داد که مابین ابعاد چهارگانه صله‌ی رحم (ارائه صله‌ی رحم، دریافت صله‌ی رحم، کیفیت و کمیت صله‌ی رحم) با سبک‌های دلبستگی به والدین و بزرگسالان همبستگی معناداری وجود دارد. سبک دلبستگی ایمن رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار و سبک‌های اجتنابی و اضطرابی (نسبت به والدین) همبستگی منفی با صله‌ی رحم نشان دادند. همچنین ابعاد صله‌ی رحم با سبک دلبستگی صمیمی و نزدیک افراد بزرگسال رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار داشته است. تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که بعد کمی صله‌ی رحم را می‌توان از دلبستگی قابل اتكاء نسبت به بزرگسالان پیش‌بینی نمود، داشتن رابطه‌ی نزدیک و صمیمی با بزرگسالان و شریک زندگی پیش‌بینی کننده‌ی مهمی برای بعد کیفی صله‌ی رحم به شمار می‌رود. در بعد دریافت صله‌ی رحم، داشتن رابطه‌ی نزدیک و صمیمی با افراد بزرگسال و شریک زندگی پیش‌بینی کننده‌ی معناداری بود.

نتیجه‌گیری: کیفیت دلبستگی و شکل‌گیری آن در طول زندگی در روند ارتباط با دیگران از جمله صله‌ی رحم تأثیر معناداری می‌گذارد.

کلید واژه‌ها: صله‌ی رحم، کیفیت دلبستگی به والدین، کیفیت دلبستگی به بزرگسالان، دانشجویان

^۱- آدرس نویسنده‌ی مسئول: تهران، خیابان جلال آل احمد رو به روی کوی نصر، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، گروه آموزشی، دانشگاه تهران.

شماره تلفن: ۰۲۱-۶۱۱۱۷۴۵۱
Email: bghobari@ut.ac.ir

مقدمه

به اعتقاد بسیاری از روانشناسان رابطه‌ی هر فرد با انسان‌های دیگر از همان دوران کودکی شروع می‌شود و این رابطه تا دوران بزرگسالی نیز کمایش یکسان می‌ماند (بالبی ۱۹۶۹-۱۹۸۲). رفتار حمایت‌گر انسان‌ها با پدر و مادر و نزدیکان به عنوان رفتار صله‌ی رحم تلقی شده است. رفتارهای مبتنی بر صله‌ی رحم و نیکی به خویشاوندان از لحاظ تئوریکی از همان دوران کودکی با رشد کودکان از طریق الگوسازی از والدین (زمانی که کودکان چگونگی رفتار والدین را با پدر و مادرشان مشاهده می‌کنند) و سبک‌های تربیتی آنان با کودکان در خانه شکل می‌گیرد. برای ایجاد سازگاری، احساس ایمنی و حمایت شدگی واقعی یا ادراک شده از تعامل نزدیک و صمیمی با موضوع دلبرستگی ضروری است (آینسورث^۱، ۱۹۸۹، هازان^۲ و شیور^۳، ۱۹۹۴، میکولینسر^۴ و شیور، ۲۰۰۷). به نظر بالبی برای تأمین سلامت روانی و رشد هیجانی و عاطفی مطلوب کودک، برقراری روابط صمیمی، گرم، دائمی و رضایت بخش بین او و مراقب ضروری است. براساس نظریه دلبرستگی،^۵ فعالیت سیستم دلبرستگی محدود به دوران کودکی نبوده، بلکه در طول دوران زندگی با ایجاد پیوندهای عاطفی با دیگران چون دوستی‌های مدرسه‌ای، ازدواج، روابط خویشاوندی و غیره فعال باقی می‌ماند. انسان‌ها در هیچ مرحله‌ای از مراحل حساس زندگی به طور کامل از احساس اعتماد نسبت به افراد مهم در زندگی خود آزاد نیستند (مظاہری، ۱۹۹۷، آینسورث، ۱۹۸۹، هازان و شیور، ۱۹۹۴). این امر نشان می‌دهد، واکنش‌های افراد در محیط زندگی تا چه اندازه در زندگی اجتماعی ما تاثیر می‌گذارد. به هر حال دلبرستگی دوران کودکی به خاطر اینکه اطلاعات بعدی را در طرح و راه قبلی سازماندهی می‌کند، از اهمیت بالایی برخوردار است.

عملکرد مطلوب سیستم دلبرستگی و به تبع آن دلبرستگی ایمن متأثر از کیفیت تعامل بین کودک و تصاویر دلبرستگی است که حاصل درون سازی انتظارات کودک از حساسیت، در دسترس بودن و پاسخگو و حامی بودن تصویر دلبرستگی در موقع ضروری می‌باشد. به این ترتیب که کودک در طول سال اول زندگی انتظاراتی را از نحوه تعامل خود با تصویر دلبرستگی و اتفاقاتی که در پیرامونش رخ می‌دهد شکل داده، به تدریج این انتظارات را در قالب یک سری بازنمایی‌های ذهنی^۶ که بالبی آنها را الگوهای فعل درونی^۷ می‌نامد درون سازی می‌کند (آینسورث، ۱۹۸۹، پتروموناکو^۸ و بارت^۹، ۲۰۰۰، کولیتز^{۱۰} و فینی،

^۱غمگ کف.
^۲لتعجه.
^۳لتعجه غذ.
^۴لاغه قهقهه.
^۵گهکموم کهتعه لاغه لاغه مهک.
^۶لتعه گهکهکهک نهکلاغه مهک.
^۷لتعه گهکهکهک.
^۸غم لاغه.

رابطه صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال/ غباری بناب، باقر و بحرینیان، مجید

۲۰۰۴). به نظر بالبی این بازنمایی‌های ذهنی به دو شکل مختلف در حافظه ذخیره می‌شوند: بازنمایی‌های ذهنی از پاسخ‌های تصاویر دلستگی یا الگوهای فعال دیگران و بازنمایی‌های ذهنی از کارآمدی و ارزشمندی خود یا الگوهای فعال خود (میکولینسر و شیور، ۲۰۰۷). در دوران بزرگسالی الگوی خود و دیگران تشکیل دهنده منابع اساسی برای سلامت روان و یا بر عکس آسیب‌های روانی می‌گردد. الگوی مثبت خود و دیگران منجر به سلامت و شکوفایی و الگوی منفی خود و دیگران منجر به آسیب و پاتولوژی در روان انسان می‌شوند.

در منابع اسلامی صله رحم را به برقراری ارتباط دوستانه و شریک ساختن خویشاوندان در مال و مقام و دیگر خیرات دنیاگی و یا شاد نمودن آنان ذکر کرده‌اند (مثلاً نراقی، ۱۳۷۷). خواجه نصیر طوسی در تعریف صله رحم اظهار می‌دارد که صله رحم عبارت از شریک نمودن خویشان و نزدیکان با خود در خیرات دنیوی است (محبی، ۱۳۸۳).

از دید شهید ثانی (ره)، سلام کردن که آسانترین و ابتدایی ترین رفتار بین فردی است جزو صله رحم محسوب می‌شود. کمک‌های مالی، هدیه دادن، حمایت‌های عاطفی، رفع زیان و رفتارهای مؤدبانه و حمایت‌گرانه، با ارحام از جمله مصداق‌های رفتاری دیگری است که مصداق صله رحم محسوب می‌شوند. در هر حال صله‌ای که باعث ارتباط عاطفی، کسب محبت بین افراد، موجب تحکیم وفاق، و استحکام تعهدات بین فردی شود، از اهمیت بالایی برخوردار است و در احادیث زیادی به این نوع رفتارها تأکید شده است (مجلسی، ۱۳۷۵).

در متون روانشناسی، سازه‌های متعددی را در ارتباط با صله رحم می‌توان یافت که از آن جمله ارتباط با دیگران^۱، روابط اجتماعی^۲، نوع دوستی^۳ را می‌توان نام برد. تعدادی از پژوهش‌هایی که در روانشناسی در حیطه‌ی روابط صمیمی انجام شده‌اند تحت عنوان دلستگی^۴ است. در حقیقت مفهوم صله رحم در روانشناسی با تعریف ارتباط عاطفی با دیگران همپوشی دارد، به عبارت دیگر صله رحم همانا داشتن ارتباط صمیمی با دیگران، دوست داشتن، حمایت کردن و هم چنین دوست داشته شدن است و در ارتباط با افرادی که خویشاوند محسوب می‌شوند مصداق پیدا می‌کند.

دلستگی کودکان به والدین تعیین کننده سلامت روانی او در بزرگسالی (تراپمن و هفلید، ۱۹۸۱) بوده و موجب برقراری پیوند عاطفی با پدر و مادر و خویشاوندان می‌باشد. ۲ سؤال از سؤالات اساسی مطرح شده این است که آیا حفظ برقراری روابط در حد بهینه با بزرگسالان از جمله والدین می‌تواند ارتباطی با کیفیت دلستگی افراد با والدین داشته باشد؟ آیا افرادی که دلستگی ایمن دارند راحت‌تر می‌توانند ارتباطات عاطفی خود را با والدین و دیگر خویشاوندان در حد بهینه نگه

^۱ گفتفک.

^۲ لغتہ معنے قمع د.

^۳ لغتہ معنے دلستگی فگذ.

^۴ کامل ملام.

^۵ مکمل غم و مکمل آغاز لار.

دارند؟ برای جواب دادن به این سوالات نیاز به تبیین نظری و حمایت تحقیقاتی می‌باشد. از لحاظ تئوریکی می‌توان استدلال نمود که دلبستگی ایمن بذر ارتباط سالم در روابط بین فردی را رشد می‌دهد. افراد با دلبستگی ایمن از لحاظ عاطفی پخته تر و از لحاظ اجتماعی آمادگی لازم را برای ارتباط رضایت بخش با دیگران دارند. از لحاظ تجربی نیز بایستی تحقیقاتی در ارتباط بین سبک‌های دلبستگی و میزان و کیفیت صله‌ی رحم در افراد صورت گیرد تا نحوه ارتباط این متغیرها نسبت به هم‌دیگر مشخص شود. پژوهش حاضر در راستای تحقیقات قبلی که نشان می‌دهند، انسان‌های با دلبستگی ایمن نسبت به دیگران از لحاظ نوع دوستی، همنوایی و مراقبت از افراد کهنه سال در سطح بالاتری هستند (میکولینسر و شیور، ۲۰۰۷) تنظیم شده است و به طور ضمنی، فرض را بر این امر استوار کرده که انسان‌های با دلبستگی ایمن می‌توانند از صله‌ی رحم بالاتر و مؤثرتری برخوردار باشند. البته این سؤال اساسی در روانشناسی مذهبی است و در اسلام از جایگاه خاصی برخوردار است.

روش

طرح پژوهش حاضر از نوع مطالعات همبستگی می‌باشد. پژوهشگران ارتباط صله‌ی رحم و سبک‌های دلبستگی افراد شرکت کننده در پژوهش را مورد بررسی قرار دادند. در پژوهش حاضر از روش همبستگی چندگانه‌ی بین صله‌ی رحم و کیفیت دلبستگی به والدین و سبک‌های دلبستگی به بزرگسالان استفاده شده است تا معناداری همبستگی بین این متغیرها را مورد بررسی قرار دهد. علاوه بر آن پیش‌بینی میزان و نوع صله‌ی رحم با استفاده از کیفیت دلبستگی به بزرگسالان و والدین با استفاده از رگرسیون چندگانه مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

جامعه‌ی آماری در پژوهش حاضر همه‌ی دانشجویان (دختر و پسر) دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران می‌باشد. تعداد ۱۲۰ نفر از این دانشجویان با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای از بین گروه‌های آموزشی دانشکده انتخاب شدند و پرسشنامه‌های سبک‌های دلبستگی و صله‌ی رحم بر روی آنان اجرا گردید. از این تعداد دانشجویان ۶ نفر پرسشنامه را ناقص پُر کرده بودند که در تحلیل نهایی از نمونه حذف شدند و تعداد پرسشنامه‌های قابل استفاده به ۱۱۴ تقلیل یافت.

ابزار

در پژوهش حاضر پرسشنامه‌های صله‌ی رحم و سبک‌های دلبستگی مورد استفاده قرار گرفته‌اند که در ذیل به توصیف ویژگی‌های آنان می‌پردازیم.

۱- **پرسشنامه‌ی صله‌ی رحم:** پرسشنامه‌ی صله‌ی رحم یک آزمون ۲۷ سؤالی است که در سال ۱۳۷۸ توسط غباری بناب و پیشاهنگ براساس مصاحبه با نوجوانان در مورد صله‌ی رحم، میزان، نوع، کیفیت و ابعاد آن تهیه شده است. ضریب اعتبار این پرسشنامه در میان دانش آموزان دبیرستانی و از طریق محاسبه‌ی آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۸ بدست آمد. روایی آن نیز مورد

رابطه صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال/ غباری بناب، باقر و بحرینیان، مجید

تایید چند نفر از متخصصان در این زمینه قرار گرفته است. تحلیل عاملی پرسشنامه‌ی صله‌ی رحم نشان داده است که این پرسشنامه، چهار بعد اصلی به نام‌های کمیت صله‌ی رحم، کیفیت صله‌ی رحم، پارانه‌ی صله‌ی رحم و دریافت صله‌ی رحم را مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهد. این پرسشنامه چهار بعد (کمی، کیفی، ارائه و دریافت) صله‌ی رحم را اندازه‌گیرد. نمره‌گذاری این پرسشنامه براساس علامتی که آزمودنی‌ها در پرسشنامه‌ی خود برای هر سؤال انتخاب کرده‌اند صورت می‌گیرد. هر سؤال می‌تواند در گزینه‌های زیر نمره‌گذاری شود: گزینه‌ی «الف» نمره ۱، گزینه‌ی «ب» نمره ۲، گزینه‌ی «ج» نمره ۳، گزینه‌ی «د» نمره ۴، گزینه‌ی «ه» نمره ۵.

بعدهای پرسشنامه‌ی صله‌ی رحم به صورت ذیل می‌باشند

۱. بعد کمیت و ارائه که شامل سؤال‌های ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۸، ۲۱، ۲۳، ۲۴ و ۴۲۱ می‌باشد
۲. بعد کمیت و دریافت سؤال‌های ۵، ۷، ۱۱، ۲۴ و ۲۵
۳. بعد کیفیت و ارائه سؤال‌های ۳، ۱۶، ۱۹ و ۲۰، ۲۷
۴. بعد کیفیت و دریافت سؤال‌های ۸، ۱۴، ۱۵ و ۱۷ و ۲۶

۲- مقیاس سبک دلستگی نسبت به هر والد^۱ (هازان و شیور، ۱۹۸۶): هازان و شیور (۱۹۸۶) آزمونی را بر اساس طبقه‌بندی‌های دلستگی نوزادان در توصیف‌های آینسورث و همکارانش تهیه کردند که این آزمون توسط کولینز و رید (۱۹۹۰) نیز برای ارزیابی دلستگی دوران کودکی استفاده شد. آزمون فوق شامل ۶ پاراگراف (۳ عبارت برای هر والد) است که روابط دوران کودکی پاسخ دهنده را با پدر و مادر بر اساس هریک از سبک‌های دلستگی ایمن، اجتنابی، و دوسوگرا توصیف می‌نماید. این پرسشنامه شامل دو بخش است، در بخش اول این آزمون از پاسخ دهنده‌گان خواسته می‌شود تا پاسخ‌های خود را روی یک مقیاس ۹ درجه‌ای لیکرت که از «کاملاً نامناسب» تا «کاملاً مناسب» درجه بندی شده است، مشخص کنند که در واقع تبیین این مسئله است که تا چه حدی این توصیف با ویژگی‌های آزمودنی مطابقت دارد. در بخش دوم براساس روش انتخاب اجباری، مجدداً همان توصیف‌های مطرح شده است، ولی این بار آزمودنی تنها باید با علامت زدن یکی از گزاره‌ها تشابه خود را با یکی از آن ویژگی‌های توصیف شده بیان نماید. این مقیاس در سال ۱۹۹۷ توسط مظاهری به فارسی برگردانده شده است. نمره گذاری آزمون براساس علامتی که آزمودنی در پرسشنامه‌ی خود برای هر توصیف بر روی یک مقیاس ۹ درجه‌ای مشخص کرده است، صورت می‌گیرد. به این ترتیب که به کاملاً نامناسب نمره ۱، تا حدی نامناسب نمره ۲ و به همین ترتیب ادامه می‌یابد تا اینکه به کاملاً مناسب (عدد ۹) تعلق گیرد. به این ترتیب مقیاس رتبه‌ای لیکرت با تبدیل به نمرات و با استفاده از مقیاس فاصله‌ای در تحلیل‌ها به کاربرده می‌شود. این آزمون سه بُعد از دلستگی شامل میزان

^۱ مَعْلَمَةً غَيْرَ مَعْلَمَةٍ كَمَكْ غَيْرَ مَعْلَمَةٍ مَعْلَمَةً غَيْرَ مَعْلَمَةٍ لَعَلَّ مَعْلَمَةً.

دلبستگی این (ذ)، میزان دلبستگی اجتنابی (ژ۱) و میزان دلبستگی اضطرابی دوسوگرا (وک۱) را مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهد. بخش دوم این پرسشنامه به صورت انتخاب-اجباری ماده است، آزمودنی براساس اینکه کدامیک از ۳ توصیف را در تطابق بیشتر با ویژگی خود می‌داند تنها یکی از آنها را انتخاب می‌نماید. بنابراین شماره های ۱، ۲ و ۳ به عنوان مقیاس اسمی نمایانگر دلبستگی این (ذ)، اجتنابی (ژ۱) و اضطرابی (وک۱) می‌باشد که به صورت مجزا در تحلیل‌ها به کار گرفته می‌شود، آلفای کربنباخ، ۸۵/۰ برای مقیاس گزارش داده است.

۳- مقیاس دلبستگی بزرگسال کولینز و رید (۱۹۹۰)

این مقیاس شامل ۱۸ ماده است که از طریق علامت‌گذاری بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای از نوع لیکرت برای هر ماده که از درجه‌ی ۱ «من اصلاً این احساس را ندارم»، تا درجه‌ی ۵ «من کاملاً این احساس را دارم» سنجیده می‌شود. تحلیل عوامل، ۳ زیر مقیاس ۶ درجه‌ای را به شرح ذیل مشخص می‌نماید.

۱. نزدیکی و صمیمت: میزان آسایش در رابطه با صمیمت و نزدیکی هیجانی را اندازه‌گیری می‌کند.
۲. وابستگی و اتكا: میزانی که آزمودنی به دیگران اعتماد می‌کند و به آنها متکی می‌شود را به صورت اینکه در موقع لزوم قابل دسترسی‌اند، اندازه‌گیری می‌کند.
۳. رابطه‌ی اضطرابی: ترس از دست دادن و دوری موضوع دلبستگی را اندازه‌گیری می‌کند. البته این بعده، رابطه‌ی اضطراب آمیز در روابط بین فردی را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد.

کولینز و رید بر پایه‌ی توصیف‌هایی که در پرسشنامه‌ی دلبستگی بزرگسالان هازان و شیور در مورد سبک اصلی دلبستگی وجود داشت مواد پرسشنامه‌ی خود را تدارک دیده‌اند. زیرمقیاس اضطراب در این پرسشنامه با وضعیت اضطرابی دوسوگرا در پرسشنامه‌ی هازان و شیور ارتباط دارد و زیر مقیاس نزدیک بودن، یک بُعد دوقطبی است که اساساً توصیف‌های این (ذ) و اجتنابی را در مقابل هم قرار می‌دهد (فنی و نولر، ۱۹۹۶). بنابراین نزدیک بودن در تطابق با دلبستگی این (ذ) باشد و زیر مقیاس وابستگی را می‌توان تقریباً عکس دلبستگی اجتنابی (ن۱) قرار داد. براساس دستورالعمل پرسشنامه، ۶ ماده مربوط به هر زیر مقیاس مشخص شده است، با توجه به این که در مورد هر جمله در پرسشنامه، آزمودنی کدام عدد را از مقیاس ۵ درجه‌ای انتخاب می‌کند، نمره‌ی وی مشخص می‌شود، به این صورت که برای شماره های ۱ تا ۵ به ترتیب نمرات صفر تا ۴ در نظر گرفته شده است. مگر در مواردی که نمرات معکوس بایستی در نظر گرفته شوند (که در دستورالعمل نمره گذاری با علامت * مشخص شده‌اند)، در آن صورت برای شماره های ۱ تا ۵ به ترتیب نمرات، ۴، ۳، ۲، ۱ و صفر درج می‌شود.

رابطه صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال/غباری بناب، باقر و بحرینیان، مجید

کولیتز و رید (۱۹۹۰) نشان داده‌اند که زیر مقیاس‌های نزدیک بودن و صمیمت (ب)، وابستگی و اتكاء (پ) و رابطه‌ی اضطرابی (ل) در فاصله‌ی زمانی ۲ ماه و حتی ۸ ماه پایدار مانندند. کولیتز در مورد اعتبار پرسشنامه‌ی بازنگری شده‌ی مقیاس دلستگی بزرگسالان کولیتز و رید (۱۹۹۰) میزان آلفای کرونباخ را برای هر زیر مقیاس این پرسشنامه که بر روی ۱۷۳ نفر اجرا شد، آلفای کرونباخ برای نزدیکی و صمیمت (ب)، وابستگی و اتكاء (پ)، و رابطه اضطرابی، ۰/۸۵، ۰/۷۸، ۰/۸۱ و ۰/۸۴ گزارش داده است.

یافته‌ها

در این قسمت یافته‌های مهم پژوهشی به اختصار ارائه می‌شود. یکی از سؤالات اساسی مقایسه‌ی دانشجویان دختر و پسر در نمره‌ی صله‌ی رحم می‌باشد. در جدول زیر دانشجویان دختر و پسر در ابعاد صله‌ی رحم مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

جدول (۱) اداده‌های توصیفی ابعاد صله‌ی رحم به تفکیک جنسیت افراد مورد مطالعه

ابعاد صله‌ی رحم	ویژگیهای آماری	جنسیت	میانگین	انحراف معیار
بعد کمی		دختر	۴۹/۸۳	۸/۵۵
		پسر	۴۵/۳۲	۱۱/۰۹
بعد کیفی		دختر	۳۰/۱۴	۴/۴۳
		پسر	۲۶/۶۹	۵/۶۹
بعد ارائه		دختر	۴۷/۶۲	۷/۷۸
		پسر	۴۳/۲۱	۱۰/۳۲
بعد دریافت		دختر	۳۲/۳۷	۵/۳۹
		پسر	۲۹/۰۸	۶/۶۸
نمره‌ی کل صله‌ی رحم		دختر	۸۰/۳۴	۱۲/۳۱
		پسر	۷۲/۳۱	۱۵/۹۱

با توجه به میانگین‌ها متوجه می‌شویم که در کل نمره‌ی دختران بیشتر از پسران می‌باشد. برای تحلیل اینکه آیا این تفاوت‌ها در بین دو جنس معنی‌دار است از تحلیل واریانس استفاده کردیم که تفاوت نمره‌ی کل دختران و پسران دانشجو را در نمره‌ی کل صله‌ی رحم مورد بررسی قرار دهیم. جدول (۲) نتایج تحلیل واریانس را نشان می‌دهد.

جدول (۲) نتایج آزمون تحلیل واریانس یکطرفه برای بررسی اثر جنسیت در نمره کل صله‌ی رحم

منابع تغییرات	سطح معنی‌داری	مقدار	میانگین مجددرات	مجموع مجددرات	ویژگی‌های آماری
بین گروهی		۱	۱۶۹۳/۲۸	۱۶۹۳/۲۸	۰/۰۰۵
درون گروهی (خطا)		۱۰۳	۲۰۷۸۴/۹۶	۲۰۷۸۴/۹۶	۸/۳۹
جمع کل		۱۰۴	۲۲۴۷۸/۲۵	۲۲۴۷۸/۲۵	

نتیجه‌ی تحلیل واریانس یک طرفه نشان می‌دهد که در نمره‌ی کل صله‌ی رحم تفاوت معنی دار بین دختران و پسران دانشجو در سطح خطای کمتر از یک صدم وجود دارد، در سطح خطای کمتر از یکصدم ($F_{1,103} = 8/39 = 0/01$ و $\alpha = 0.05$) با توجه به جدول

۱ داده‌های توصیفی متوجه می‌شویم که دانشجویان دختر در نمره‌ی کل صله‌ی رحم بالاتر از پسران نمره آورده‌اند.

در تحلیل داده‌ها برای مشخص کردن تفاوت‌های دختران و پسران دانشجو در بُعدهای مختلف صله‌ی رحم از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده گردید که نتیجه‌ی تحلیل واریانس نشان داد دختران دانشجو در تمام بُعدهای صله‌ی رحم از پسران دانشجو نمره‌ی بیشتری کسب کرده‌اند (برای رعایت اختصار از آوردن نتیجه آماری تحلیل واریانس چند متغیره جلوگیری می‌شود).

سؤال دوم پژوهش در راستای بررسی تفاوت‌های جنسیتی (دختران و پسران دانشجو) در ابعاد مختلف دلبستگی بود. نتیجه‌ی تحلیل واریانس چندمتغیره نشان داد که بین دختران و پسران در ابعاد مختلف دلبستگی تفاوت معناداری وجود ندارد.

پژوهشگران همچنین علاقمند بودند که ارتباط بین ابعاد مختلف صله‌ی رحم با بُعدهای دلبستگی به والدین و دلبستگی دوران بزرگسالی را مورد مطالعه قرار دهند. برای رسیدن به هدف فوق از ضریب همبستگی بین متغیرها استفاده گردید. جدول زیر نتیجه‌ی محاسبه ضریب همبستگی بین ابعاد صله‌ی رحم و کیفیت دلبستگی را نشان می‌دهد.

رابطه صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلبستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال/ غباری بناب، باقر و بحرینیان، مجید

جدول ۳ - همبستگی بین ابعاد صله رحم با ابعاد دلبستگی به والدین

بعاد دلبستگی به والدین	مادر	پدر	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	دلبستگی دلبستگی	بعاد صله رحم
	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد	اعداد
بعد کمی صله رحم	-۰/۲۳ ^x	-۰/۳۳ ^{xx}	-۰/۳۱ ^{xx}	-۰/۱۵	-۰/۱۳	-۰/۱۷	-۰/۲۵	-۰/۲۳	-۰/۲۳ ^x	-۰/۲۳ ^x	-۰/۲۳ ^x
بعد کمی صله رحم	-۰/۲۶ ^{xx}	-۰/۲۲ ^x	-۰/۴ ^{xx}	-۰/۱۷	-۰/۱۸	-۰/۱۶	-۰/۳۴ ^{xx}	-۰/۲۹ ^{xx}	-۰/۲۸ ^{xx}	-۰/۲۸ ^{xx}	-۰/۲۸ ^{xx}
بعد کمی صله رحم	-۰/۱۹ ^x	-۰/۳۲ ^{xx}	-۰/۳۱ ^{xx}	-۰/۱۶	-۰/۱۷	-۰/۲۱ ^x	-۰/۲۶ ^{xx}	-۰/۲۵ ^{xx}	-۰/۲ ^x	-۰/۲ ^x	-۰/۲ ^x
بعد ارائه دربافت	-۰/۳۳ ^{xx}	-۰/۲۲ ^{xx}	-۰/۳۸ ^{xx}	-۰/۱۴	-۰/۱۳	-۰/۱۲	-۰/۳ ^{xx}	-۰/۲۵ ^{xx}	-۰/۳۳ ^{xx}	-۰/۳۳ ^{xx}	-۰/۳۳ ^{xx}
نمره کل صله رحم	-۰/۲۷ ^{xx}	-۰/۳۱ ^{xx}	-۰/۳۹ ^{xx}	-۰/۱۹	-۰/۱۸	-۰/۱۹	-۰/۳۲ ^{xx}	-۰/۳۸ ^{xx}	-۰/۲۸ ^{xx}	-۰/۲۸ ^{xx}	-۰/۲۸ ^{xx}

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می شود، بین ابعاد چهارگانه صله رحم و نمره کل آن با سه سبک دلبستگی نسبت به مادر رابطه معناداری وجود دارد. ارتباطها نیز در جهت پیش بینی شده است. همچنین به جز رابطه بُعد کمی صله رحم با دلبستگی اینمن (۰/۲۳-۰/۲۳) و اجتنابی (۰/۲۳-۰/۲۳) نسبت به مادر و بُعد ارائه صله رحم با دلبستگی اینمن نسبت به مادر (۰/۲۳-۰/۲۳) که در سطح خطای کمتر از پنج صدم معنادار گردیده اند، سایر روابط در سطح خطای کمتر از یک صدم معنادار می باشد. یافته های حاصل حاکی از آن هستند که تنها بین بُعد کمی صله رحم با دلبستگی اینمن نسبت به پدر (۰/۲۱-۰/۲۱) رابطه مثبت معناداری در سطح خطای کمتر از پنج صدم وجود دارد و مابین ابعاد صله رحم و نمره کل آن با سبک های دلبستگی نسبت به پدر این روابط معنادار نیستند. علاوه بر آن ما بین ابعاد چهارگانه صله رحم و نمره کل آن با هر سه سبک دلبستگی بزرگسالان همبستگی معناداری وجود داشته است. اما این روابط با دلبستگی صمیمی و نزدیک و قابل اتكاء مثبت و با دلبستگی اضطرابی منفی است. سایر انواع دلبستگی ها و ارتباط آنها با ابعاد صله رحم در جدول ۳ مشخص شده اند برای جلوگیری از اطاله کلام از توضیح آنها در متن خودداری می شود.

تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد، از بین عوامل تاثیرگذار در بُعد کمی صله رحم تنها دلبستگی قابل اتكاء به دوست و شریک زندگی به صورت معنی داری تاثیرگذار بود. یعنی تحلیل نشان داد، از روی نمرات دلبستگی قابل اتكاء می توان میزان صله رحم در بُعد کمی را پیش بینی کرد. در بُعد کمی، دلبستگی صمیمی و نزدیک به دوستان و شریک زندگی توانست

میزان صله‌ی رحم دانشجویان را پیش بینی نماید. در بعد دریافت صله‌ی رحم، داشتن نوع سبک دلستگی صمیمی و نزدیک به دوستان نزدیک و شریک زندگی پیش بینی کننده‌ی معنی داری برای دریافت صله‌ی رحم به حساب آمد. یعنی افرادی که نوع دلستگی صمیمی و نزدیک با دوستان داشتند به آنان نیکی و احسان می‌کردند. در هر حال وقتی نمره‌ی کل صله‌ی رحم محاسبه شد (با جمع ابعاد مختلف آن) و ارتباط آن با نوع دلستگی افراد، مورد بررسی قرار گرفت.

تها دلستگی صمیمی و نزدیک با دوستان و شریک زندگی بود که میزان صله‌ی رحم (همه‌ی) افراد را توانست پیش بینی کند.

بحث و نتیجه گیری

از یافته‌های این پژوهش، می‌توان به ارتباط معنادار سبک‌های دلستگی با میزان صله‌ی رحم افراد اشاره کرد. یافته‌های پژوهش حاضر همسو با پژوهش‌های کافسیوس (۲۰۰۴) و مک کارتی^۱، نامی^۲، راچل^۳ (۲۰۰۱) می‌باشد. بدین معنی که سبک دلستگی ایمن با توانایی‌های هیجانی افراد ارتباط مستقیم دارد، می‌توان نتیجه گرفت که افراد با سبک دلستگی ایمن توانایی کنار آمدن با دیگران را دارند، نگرش مثبت‌تری نسبت به ارتباط با دیگران دارند و از شیوه‌های کارآمد و مؤثر ارتباطی استفاده نموده، از دید و بازدیدها لذت می‌برند. این افراد توانایی مدیریت ارتباط عاطفی و هیجانی را دارا می‌باشند.

دلستگی ایمن به مادر با تمام ابعاد صله‌ی رحم همبستگی مثبتی را نشان می‌دهد و این نشان دهنده‌ی اهمیت نقش سازنده‌ی ما در تشکیل طرح‌واره‌های اجتماعی در افراد مختلف می‌باشد. حدیث معروف «الجنة تحت الأقدام والأمهات»، بهشت زیرپای مادران است از لحاظ روان‌شناسی مؤید این نکته است که مادران با کمک به فرزند (با در دسترس بودن، قابل اعتماد بودن، برآوردن نیازهای عاطفی و فیزیکی کودک) دلستگی ایمن را در وی تسهیل می‌نمایند و همان دلستگی ایمن مبنای بهشت روانی در آنان می‌گردد که هم خودشان از لحاظ معنوی به بهشت می‌روند و هم محیط را برای اطرافیان بهشت می‌کنند (با صله‌ی رحم کردن، دید و بازدیدها، لذت بردن از زندگی رضایت بخش اجتماعی و موجب لذت و خوشحالی دیگران واقع شدن). دلستگی اجتنابی و اضطرابی نسبت به مادر درست نتیجه‌ی معکوس را بخشیده است. یعنی افرادی که نسبت به مادر خود دلستگی نایمن داشتند نتوانسته‌اند در صله رحم کردن موفق باشند و این امر مورد انتظار بود، چون شکل‌های نایمن دلستگی موجب شکست در روابط اجتماعی می‌گردد و فرد رفته رفته از زندگی اجتماعی گریزان و روی‌گرдан می‌شود (آنیسورث، ۱۹۶۹، بالبی ۱۹۷۸).

^۱ فملاع بعده.
^۲ فکوح.
^۳ قفععد.

رابطه صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلبستگی به پدر و مادر و افراد بزرگسال/ غباری بناب، باقر و بحرینیان، مجید

باتوجه به اینکه صله رحم و نیکی به پدر و مادر و خویشان یک نوع رفتار اجتماعی است که در آن احساسات و عواطف افراد در گیر می شود، می توان یافته های این پژوهش را در راستای یافته های پژوهشگران دیگر دانست (مثلاً آینسورث، ۱۹۶۹ بالبی، ۱۹۷۸). آینسورث (۱۹۸۹) بیان می دارد که روابط دلبستگی یک ریخت خاص از رابطه هی محبت آمیز هستند، به این معنی که آنها ادامه هی طولانی مدت کیفیت روابط هستند که تا پایان عمر وجود دارند و توسط خواست نزدیک بودن به شریکی که به نظر می رسد به عنوان یک فرد خاص و کسی که نمی توان دیگری را جایگزین وی کرد، مشخص شده است. مطالعات اریکسن (۱۹۶۳)، نشان می دهد که گرمی روابط والدین با کودک در طی دوران کودکی منجر به رفتار دیگر دوستانه هی بیشتری در آنان می شود. این امر نشان می دهد، از لحاظ تئوری می توان ارتباطی بین نوع سبک دلبستگی و کیفیت روابط در صله رحم و دیگر بازدیدها برقرار ساخت. یافته های پژوهش حاضر، با یافته های پژوهش های قبلی همسو می باشد (به عنوان مثال، پاستور، ۱۹۸۱، هازن و شیور، ۱۹۹۴، فنی و نولر، ۱۹۹۰، بالبی، ۱۹۶۹، ۱۹۷۳، ۱۹۸۰، آینسورث، ۱۹۶۹)، پژوهشگران همچنین براین امر تأکید می کنند که یکی از گشته های اصلی رفتار دلبستگی گش اجتماعی شدن و موفقیت در روابط اجتماعی است (منصور و دادستان، ۱۳۷۶) و سبک های دلبستگی که آینسورث در نوزادان مشخص کرده، هر کدام اثرات خاصی در رفتار اجتماعی و ارتباط فرد دارند که همان سبک ها و اثرات آنها را در حد وسیع تری در سنین بالاتر می توان مشاهده کرد (هازن و شیور، ۱۹۸۷). این امر پاسخ این سوال است که چرا افرادی که از سبک ایمن دلبستگی برخوردارند بیشتر به صله رحم پرداخته، از لحاظ کیفی نیز از نوع برخوردهای بین خویشاوندان خشنود هستند.

یکی از عوامل اساسی در صله رحم، داشتن روابط قابل اتكاء به بزرگسالان است. افرادی که به دیگران اعتماد می کنند و می توانند به آنان اتكاء نمایند بیشتر به صله رحم می پردازند. روابط اتكایی و نزدیک و قابل اعتماد، تعیین کننده و پیش بینی کننده هی میزان صله رحم افراد مختلف می باشد. هر چند تحقیقات تجربی در این زمینه وجود ندارد ولی از لحاظ نظری می توان چنین یافته ای را مورد تبیین قرار داد. چنانچه نوع دلبستگی افراد به دیگران قابل اتكاء بوده، علاوه بر آن در نوع دلبستگی، ارتباط ها نزدیک و توأم با صفا و صمیمیت باشد راحت تر می توانند به دیگران نزدیک شوند و به صله رحم و دید و بازدید با نزدیکان و اعضای فامیل پردازند. این یافته بسیار اساسی است و نشان می دهد، تا چه اندازه رعایت مسایل اخلاقی مذهبی و معنوی، بستگی به رشد و تحول بهینه فرد در دوران کودکی دارند. فردی که از فضای رشد سالمی بهره برده باشد، بهتر می تواند در مسیر معنویت و دینداری طی طریق نماید و نیز به نوع دوستی و صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان پردازد.

پیشنهاد می شود در جلسات اولیا و مریان و همچنین جلسات در ارتباط با آموزش فرزندان، اهمیت و تاثیر رشد بهینه، در سلامت روانی و معنوی کودکان و تحول بهنجه آنها بیان شود. یافته های تحقیقاتی نشان می دهد، افرادی که در کودکی

محبت دیده‌اند راحت‌تر می‌توانند به دیگران محبت کنند. اگر والدین انتظار دارند فرزندانشان در بزرگسالی آنان را تکریم نمایند، لازم است در خردسالی به گونه‌ای با آنان رفتار نمایند که افرادی با دلستگی ایمن، سالم و خوشبین بار بیایند. زندگی روزمره‌ی ماشینی و تلاش بیشتر (بی انتهای) والدین در مسابقه‌ی رفع نیازهای مادی خانواده مانع از آن می‌گردد که بتوانند به قدر نیاز و در راستای رفع احتیاجات مادی به نیازهای روانی کودکان خود نیز توجه نشان دهند، وقت کافی بگذارند و بخصوص در موقع لزوم در دسترس آنها باشند. این امر به دلستگی و اعتماد کودکان به والدین لطمه وارد می‌کند که اثرات آن را در بزرگسالی فرزندان در شیوه و چگونگی تکریم به والدین خود مشاهده می‌کنیم.

منابع

- مجلسی، محمدباقر (۱۳۷۵). *بحار الانوار*. تهران: جاویدان. جلد ۷۱، صفحه ۱۱۱.
- محبی، سعید (۱۳۸۳). *دائرة المعارف تشیع*. تهران: نشر شهید، جلد ۱۰، صفحه ۳۸۵.
- ظاهری، محمدعلی (۱۹۹۷). *دلستگی از دیدگاه نظامدار: مطالعه ای در خانواده های ایرانی*. رساله دکتری. دانشگاه لندن.
- منصور، محمود و دادستان، پریخ (۱۳۷۶). *روان‌شناسی ژنتیک ۲. از روان تحلیلگری تا رفتار شناسی؛ انتشارات رشد*.
- نراقی، ملا احمد، *معراج السعاده* (۱۳۷۷)، تهران: موسسه انتشارات هجرت.
- غ غکفم کجکختم م اخعم گ غ فنخ چقعم چلاغ غر ا، م کجکختم م ا عکع چع چع چع پگ چکنم ع قع دمغ عفع د. (۱۹۶۹) ج، چلگ ذکد ۱
ل للاح چع چف غ بچم ف لچغ ک رچع چف غ ب. ۱۶۱-۱۲۱. چ، لاع چک چعلاغ لآ
- چ چخفم لکذ چنم عکع ل للاح غملاغ غث غر، گچگچ. م کجکختم م ا، ۱. چ، چلگ ذکد ۱ (۱۹۸۹). *American Psychologist*, ۴۴, ۷۰-۹-۷۶.
- چ چخفم لکذ چنم عکع ل للاح غملاغ غث غر، گچگچ. م کجکختم م ا، ۱. چ، چلگ ذکد ۱ (۱۹۶۹). *Attachment and loss*.
اف لچع کاچفگ چعه لخ
- چ چخفم کف چع چف عغله قع مخ لاع چک ا عکع چف و گلچکم غلاغ چع چد. ۲. چ، چلگ ذکد ۱ (۱۹۷۳). *Attachment and loss*.
چ چخفم کجکختم م ا، ۱. چ، چلگ ذکد ۱ (۱۹۷۸). *adolescent*
- چلاش نفع، چلگ عف لع بگچ ل للاح چپ عکع ل لاح کتع ذ، چلچ. ۳. چ، چلگ ذکد ۱ (۱۹۸۶). *Attachment and loss*.
چ چخفم کجکختم م ا، ۱. چ، چلگ ذکد ۱ (۱۹۶۹). *Attachment and Loss*, *Attachment, Attachment and Loss*, ۱، ۱۹۶۹-۱۹۸۲.

رابطه صله رحم به پدر و مادر و خویشاوندان با کیفیت دلستگی به بدر و مادر و افراد بزرگسال / غباری بتاب، باقر و بحرینیان، مجید

لارق كفگ هک فم مع قلم ففع ملگ هگ هک فم مع قخلا عکس، لارق هگ که هک فم مع قخلا عکس، ج ۱، ۹۹-۱ (۱۹۹۰).
Journal of personality and social psychology. ۵۸، ۶۴۴-۶۶۲.

مع کلیمان، پریل و کلکلر فیلپز (۱۹۷۰) . دب و هنریخ (۱۹۷۴). ج- حکم تلقی : Journal of Personality and Social Psychology, 87, ۳۶۳-۳۸۲.

^٤ گمگ ح گلاش نسخ (ع۲۵) (۱۹۶۳). Childhood and society.

لاغ نمگ چم کنخ که لایق بع دگم لاغ مل علی لف قع مگ که لایق بع دگم لاغ مل علی قع هم اکن ف بخ لایع خیع مکم که لایع خیع (۱۹۸۶) خ لایع عز و د بخ بع ث دگم کنخ که لایق بع دگم لاغ مل علی لف قع مگ که لایق بع دگم لاغ مل علی قع هم اکن ف بخ لایع خیع مکم که لایع خیع Child Development, Vol. 40, 969-1025

للغة لغاتم كجعهم مع لغه قعهم جع عگ عج قعهم كجع د. (١٩٨٧). د. لاغن عغ د. و د. كجع ث Social Psychology, 52, ٥١١-٥٤٤.

گم خویگه لارگانه فکر که مخاطب از چنین عکسی مطلع نباشد، خلاصه اینجا عکس گلخانه های گفتگوی علمی ایرانیان (۲۰۰۷) است. در این مقاله از جمله این عکسها، عکسی از گفتگوی علمی ایرانیان با دکتر جعفر شفیعی، رئیس انجمن علمی اسلام و انسانیت اسلامی، آمده است.

گلات غفاری ایاں ایک فنیں کے خلاف کوئی لع نہ کر سکتے۔ جنم غرام کے کھنچم میں۔ دوسرے دفعے کوئی لع نہ کر سکتے۔

١٧٣ - (١٩٨). Love and its effect on mental and physical health. تأثير الحب على الصحة العقلية والجسدية.